



International Academy of Sciences and Arts in Bosnia and Herzegovina
/Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini/ uz
sponzorstvo Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke organizira
naučno/znanstvenu konferenciju:

TRADICIJA I BUDUĆNOST BOSNE I HERCEGOVINE: PERSPEKTIVE NAPRETKA

Hotel Dubrovnik, Zenica, Ponedjeljak 22. decembar 2025.

Organizacijski odbor:

Prof. dr. sc. Dževad Zečić, redovni član IASAINBiH

Prof. dr. sc. Nada Gosić, suradni član IASAINBiH

Prof. dr. sc. Kadrija Hodžić, suradni član IASAINBiH

PONEDJELJAK, 22. decembar 2025.

PROGRAM KONFERENCIJE

9,30 - 9,45. Prijava učesnika

9,45-10,00. Otvaranje Konferencije

Uvodna izlaganja:

10,00-10,15. Pavo Barišić, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Europska akademija znanosti i umjetnosti, Predsjednik Međunarodne i Hrvatske paneuropske unije: »Mir kao temelj – europske integracije kao budućnost Bosne i Hercegovine«. U povodu 30. obljetnice Daytonu.

10,15 - 10,30. Muharem Avdispahić, Profesor emeritus, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu, »Bosna i ideja Evrope«

Sekcija 1. Voditelj: Dževad Zečić

10,30- 10,45. Pavo Barišić, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Europska akademija znanosti i umjetnosti, Predsjednik Međunarodne i Hrvatske paneuropske unije : »Humanist iz Srebrenice Juraj Dragišić u obrani ljudskoga dostojanstva – apologije Bessariona, Mirandole, Savonarole i Reuchlina«

10,45-11,00 Senad Arnaut, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici: »Transcendencija i identitet: sufijska baština kao resurs za moderni bosanskohercegovački pluralizam«

11,00-11,15. Adnadin Jašarević, JU Muzej grada Zenice: » Bosanskohercegovački strip, naša baština i svjedok naše baštine«

11,15-11,30. Adamir Jerković, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: »Tradicija kao razvojni resurs: slojevitost baštine i perspektive budućnosti Bosne i Hercegovine«

Sekcija 2. Voditelj: Senad Arnaut

11,30-11,45. Kadrija Hodžić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli: »Politička ekonomija socijalizma u Bosni I Hercegovini: između nostalgije, kritike I historiografske revalorizacije«

11,45-12,00. Samir Lemeš, Politehnički fakultet Univerziteta u Zenici: »Ekološke posljedice stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini«

12,00-12,15. Šefket Krčić, Univerzitet u Novom Pazaru: »Tradicija bosanske etike - putokaz duhovnog razvoja države Bosne i Hercegovine«

12,15- 12,30. Vernes Menzilović, JU Muzej grada Zenica, »Tradicionalni zanati Zenice: stanje, izazovi i perspektive očuvanja«

12,30-13,00. Pauza za kafu

Sekcija 3. **Voditelj: Kadrija Hodžić**

13,00-13,15. Enver Halilović, profesor emeritus, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli: »Bosansko političko pitanje u kontekstu evropskih političkih vrijednosti«

13,15-13,30. Dževad Zečić, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u BiH: »Nacionalne vrijednosti kulture naroda Bosne i Hercegovine - Univerzalne vrijednosti svjetske kulture«

13,30-13,45. Refik Ćatić, Prof. dr. sc. (u penziji) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici: »Istorijski kontinuitet i razvojni potencijali savremene Bosne i Hercegovine«

13,45-14,00. Sabahudin Hadžialić, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u BiH, »Totalitet kreacije kao perspektiva napretka uz angažiranu umjetnost kao alternative«

Sekcija 4. **Voditelj: Sabahudin Hadžialić**,

14,00-14,15. Alen Zečević, Bošnjačka zajednica kulture, »Kulturna društva naroda u Bosni i Hercegovini: Iskustvo povijesti, institucionalna saradnja i perspektive«.

14,15-14,30. Mirela Pehiljagić, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici: »Usmena predanja kao značajan izvor spoznaje i očuvanja tradicije, vjerovanja i kulturalne baštine grada Zenice i njene okoline«.

14,30-14,45. Ćazim Hadžimejlić, Akademija likovnih umjetnosti Univerziteta u Sarajevu: »Kultura tesavvufa i društvene vrijednosti u bosansko-hercegovačkoj tradiciji«

14,45-15,00. Jašić Midhat, Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli, **Muamer Mandra, Benjamin Čaušević**, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, »Tradicionalna bosanskohercegovačka prehrana kao adaptirani model mediteranske dijeta – javnozdravstveni potencijal«.

15,00 -15,15. Hazim Begagić, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, »Između centralizacije i fragmentacije: transformacije institucionalnog okvira kulturne produkcije u Bosni i Hercegovini od socijalističke ere do etnonacionalnog poretka«.

15,15-16,00. Diskusija, zaključci i zatvaranje konferencije

16,00. Ručak za učesnike konferencije

Obrazloženje teme i programski okvir konferencije

Naučno/znanstvena konferencija »Tradicija i budućnost Bosne i Hercegovine: perspektive napretka«, koji organizira Razred za humanističke znanosti Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, usmjeren je na kritičko razmatranje uloge kulturno-historijske baštine u oblikovanju vizija poželjne budućnosti države. Bosanskohercegovačka tradicija iznimno je slojevita i višedimenzionalna, nastala u dugoj povijesti isprepletenoj raznovrsnim egzogenim i endogenim utjecajima. Vjerska i etnička pluralnost obilježavale su ovaj prostor stoljećima, ali su istodobno postojala i zajednička obilježja koja su suoblikovala kulturni identitet Bosne i Hercegovine. U tom smislu, skup ima za cilj analitički rasvijetliti ključne i relevantne dimenzije baštinskih tvorbi, kako onih koje svjedoče o specifičnostima pojedinih tradicijskih segmenata, tako i onih koje upućuju na zajedničke obrasce kulturnog, socijalnog, političkog i ekonomskog nasljeđa Bosne i Hercegovine. Cjelokupna historijska putanja Bosne i Hercegovine bila je pritom oblikovana djelovanjem različitih, a u pojedinim razdobljima i međusobno isključivih ideoloških paradigmi, koje su bitno utjecale na društvenu dinamiku, vrijednosne orijentacije te dugoročne perspektive njenog razvoja. Posebna pažnja bit će posvećena razgraničavanju autentičnih elemenata lokalne tradicije od onih oblikovanih pod utjecajem srednjo - i zapadnoeuropskih, južno - i istočnoeuropskih, otomanskih i orijentalnih kulturno-civilizacijskih krugova. Cilj je pokazati kako se ti heterogeni utjecaji prelamaju i amalgamiraju u jedinstvenu, pluralnu bosanskohercegovačku kulturu.

SAŽECI IZLAGANJA

-PAVO BARIŠIĆ-

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Europske akademija znanosti i umjetnosti, Predsjednik Međunarodne i Hrvatske paneuropske unije

**HUMANIST IZ SREBRENICE JURAJ DRAGIŠIĆ U OBRANI LJUDSKOGA
DOSTOJANSTVA APOLOGIJE BESSARIONA, MIRANDOLE, SAVONAROLE I
REUCHLINA**

Predavanje osvjetljuje argumente Jurja Dragišića (Georgius Benignus, oko 1443./1445.–1520.), izložene u obrani ljudskoga dostojanstva i intelektualne slobode četvorice znamenitih mislitelja na vrhuncu renesansnoga humanizma, koji su se suočili s optužbama i progonom: Bazilija Bessariona, Pica della Mirandole, Girolama Savonarole i Johanna Reuchlina. Prikaz je usredotočen na razloge i motive koji su potaknuli toga istaknutoga humanista iz Srebrenice (lat. Argentina) na obranu navedenih intelektualaca i njihove slobode izražavanja, kao i na njegovu trajnu posvećenost približavanju različitih filozofskih tradicija. Rođen u Kraljevini Bosni, Dragišić je dospio u izgnanstvo uslijed osmanske invazije. Kao izbjeglica u intelektualnom krugu kardinala Bessariona stekao je izvanredno obrazovanje te je veći dio života proveo u Italiji i Dubrovačkoj Republici. Također je putovao Europom i Bliskim istokom u raznim ekspedicijama i misijama. Njegove apologije, nastajale tijekom više od pola stoljeća, otkrivaju doživotnu zauzetost za posredovanje i dijalog. Izlaganje razmatra što ga je nadahnulo da tako gorljivo promiče pomirenje, toleranciju i razumijevanje među različitim ideologijama i religijama. Ukorijenjene u dubokom filozofskom promišljanju i obogaćene njegovim majstorstvom u logici i dijalektici, njegove apologije nude bezvremene uvide u vrhovnu vrijednost ljudskoga dostojanstva. Njegova djela odražavaju jaku predanost zbližavanju, izgradnji mostova između suprotstavljenih stajališta, promicanju tolerancije i obrani ljudskoga dostojanstva. Koračajući po nesigurnom tlu obrane optuženih i progonjenih, Dragišić je razvio vlastitu filozofiju slobode i tolerancije usmjerenu na nadilaženje granica i ujedinjavanje kultura. U skladu s renesansnim idealima, promicao je duhovnu obnovu kroz pomirenje različitih filozofskih perspektiva. Dijalektička briljantnost Dragišićevih rasprava, demonstrirana prije pet stoljeća, i danas ostaje putokaz svima koji nastoje očuvati univerzalnost ljudskoga dostojanstva.

-MUHAREM AVDISPAHIĆ-

Profesor emeritus, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu

BOSNA I IDEJA EVROPE

I prije najkraćeg stoljeća koje je počelo pucnjima iz Sarajeva 1914. a završilo ne s padom Berlinskog zida 1989. nego s početkom opsade Sarajeva 1992. – glavnog grada evropske države na koju je Berlinski zid u stvarnosti pao, logičari su znali nešto što bi trebalo biti znanjem mladih lidera diljem planete: Ne postoji univerzalni skup, ne postoji skup svih skupova. Problemi se razmatraju unutar univerzuma koji je za to pogodan. Ideja Evrope je primjer takvog univerzuma. Opredijelimo li se za kartografiju, ili ako smo na nju upućeni, nije moguća jedna karta svijeta koja bi ga vjerno predstavila. Potreban je atlas: skup karata koje su međusobno saglasne u područjima preklapanja. Ako su fizičari prije više od 100 godina spoznali nužnost koncepta mnogostrukosti za potpunije razumijevanje fizikalne stvarnosti, onda je u 21. stoljeću tim potrebnija ideja etičke mnogostrukosti, kad sudbina čovječanstva ovisi o uspjehu dijaloga među kulturama i civilizacijama. Iskustvo nas uči o principijelnoj važnosti napora usmjerenih da Evropa svoje samorazumijevanje promisli na način koji Bosnu uključuje u univerzum u kom se proklamovane vrijednosti primjenjuju u punom obimu.

-SENAD ARNAUT-

Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

**TRANSCENDENCIJA I IDENTITET: SUFIJSKA BAŠTINA KAO RESURS ZA
MODERNI BOSANSKOHERCEGOVAČKI PLURALIZAM**

Sufijska tradicija na prostoru Bosne i Hercegovine predstavlja, bez ikakve sumnje, jedan od najdubljih i najslojevitijih duhovnih temelja bosanskohercegovačkog kulturnog identiteta, tradiciju koja se, tokom stoljeća, formirala u susretu raznorodnih civilizacijskih krugova i unutarnjih poticaja duhovnosti. Učenja sufizma o transcendenciji, etičkom samoprevazilaženju i jedinstvu čovječanstva nude misleni okvir koji nadilazi krute etničke i konfesionalne podjele savremenog bh. društva. Ovo izlaganje nastoji ukazati na mogućnost promišljanja sufijske baštine kao resursa za izgradnju inkluzivnog i pluralnog društva, društva koje nije određeno isključivo političkim narativima, nego i dubokim duhovno-etičkim impulsima vlastite prošlosti. Poseban naglasak stavljen je na razumijevanje transcendencije ne više samo kao metafizičke kategorije, nego kao egzistencijalnog kretanja čovjeka prema višem stepenu vlastite odgovornosti, povjerenja i zajedničkog života. U tom smislu, intencija izlaganja jeste pokazati da sufijska tradicija ne pripada tek dalekoj prošlosti, nego da predstavlja živo tlo na kojem bi mogla biti izgrađena buduća društvena kohezija Bosne i Hercegovine.

-ADNADIN JAŠAREVIĆ-
Javna ustanova Muzej grada Zenice

BOSANSKOHERCEGOVAČKI STRIP, NAŠA BAŠTINA I SVJEDOK NAŠE BAŠTINE

Bosanskohercegovački strip začeo je u peru Ismeta Mujezinovića uoči II svjetskog rata. Naš veliki slikar je u svom stripu "Seoba Slavena" udario temelje i za poseban otklon domaćih autora u odabiru tema, koje se, nerijetko tiču njegovanja i popularizacije bosanskohercegovačke kulturne baštine i historije. Slijede ga Ahmet Muminović sa avanturama Nikolina i Emira u doba Dubrovačke republike, stripom "Valter brani Sarajevo", Ismet Erdić u pričama o našim književnicima i Kulinu banu, Muzej grada Zenice sa edicijom "Stope u vremenu" i drugi autori. Tako naši autori stripova imaju dvojaku ulogu: kreirali su umjetnine koje obogaćuju našu baštinu, i nesumnjivo su dio svjetske, kada je o devetoj umjetnosti riječ, ali, takođe svjedoče o bosanskohercegovačkoj baštini, i historiji, u njihovim stripovima.

-ADAMIR JERKOVIĆ-
Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

TRADICIJA KAO RAZVOJNI RESURS: SLOJEVITOST BAŠTINE I PERSPEKTIVE BUDUĆNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Ovaj referat analitički razmatra višeslojnu kulturno-historijsku tradiciju BiH i njenu ulogu u oblikovanju održive budućnosti države. Bh. baština obuhvata prastare predslavonske slojeve, srednjovjekovnu državnost, osmansku multikulturalnost, austrougarsku modernizaciju, jugoslavensku industrijalizaciju i postdejtonske političke procese, dajući zemlji jedinstvenu civilizacijsku kompleksnost. Tradicija je predstavljena kao dinamičan i interpretativni konstrukt, a ne kao statičan skup naslijeđenih vrijednosti. U radu se razlikuju produktivni elementi tradicije – poput interkulturalnosti, pluralnosti i kulturne ekonomije – od onih koji mogu ograničavati razvoj, poput etnicizacije identiteta, politizacije historije i patrijarhalnih obrazaca. Posebna pažnja posvećena je opasnostima mitologizacije prošlosti i njenoj upotrebi kao instrumenta političke mobilizacije. Referat naglašava potrebu kritičkog odnosa prema tradiciji i njene integracije u savremene razvojne politike, obrazovni sistem i procese evropskih integracija. Tradicija, kada je oslobođena ideoloških manipulacija, može biti okvir društvene kohezije i važan ekonomski i kulturni resurs. Budućnost Bosne i Hercegovine, prema iznesenom konceptualnom okviru, zavisi od sposobnosti društva da prepozna i valorizira vitalne elemente tradicije te ih uklopi u modernizacijske procese. Spoj tradicije i savremenosti može otvoriti put stabilnom, pluralnom i evropski orijentiranom razvoju zemlje.

-KADRIJA HODŽIĆ-

Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

POLITIČKA EKONOMIJA SOCIJALIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI: IZMEĐU NOSTALGIJE, KRITIKE I HISTORIOGRAFSKE REVALORIZACIJE

Rad obrađuje jedan od ključnih, ali u savremenom diskursu potisnutih slojeva bosanskohercegovačke modernizacijske baštine – političku ekonomiju socijalizma i jugoslavenski model samoupravljanja. Socijalistički period druge polovine 20. stoljeća predstavlja važan dio kulturno-historijskog nasljeđa koji je oblikovao ekonomske institucije, društvene vrijednosti i obrasce multietničkog suživota. Iako je u postsocijalističkom kontekstu socijalizam ideološki marginaliziran i najčešće interpretiran isključivo kroz prizmu ekonomske neefikasnosti i političkog autoritarizma, ovaj historijski sloj nudi mnogo složeniju sliku i stoga zahtijeva uravnoteženu i kritičku analizu. U takvom kontekstu cilj rada nije nostalgična idealizacija socijalizma, nego historijski i teorijski utemeljena revalorizacija njegovih dometa i ograničenja. U konačnici, rad ukazuje da razumijevanje socijalističke ekonomske misli može doprinijeti jasnijem promišljanju savremenih izazova – od ekonomskih nejednakosti do institucijskih slabosti – te ponuditi elemente tradicije koji imaju potencijal biti upotrijebljeni kao oslonac za inkluzivan, održiv i društveno pravedan razvoj. Time rad doprinosi kritičkom sagledavanju baštinskih obrazaca kako bi se oblikovale realistične i poželjne vizije budućnosti Bosne i Hercegovine.

-SAMIR LEMEŠ-

Politehnički fakultet Univerziteta u Zenici

EKOLOŠKE POSLJEDICE STRANIH ULAGANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Strana ulaganja u Bosni i Hercegovini bilježe stalni rast. U isto vrijeme stanje okoliša po svim pokazateljima sve je gore, pa je sve češće pitanje o odnosu između stranih ulaganja i njihovih utjecaja na stanje okoliša – zagađenost zraka, tla, vode, gubitak biodiverziteta. Negativne posljedice stranih investicija ogledaju se u prekomjernim emisijama materija štetnih po ljudsko zdravlje i onih koje doprinose klimatskim promjenama, devastaciji prirodnih bogatstava, te neracionalnim zahvatima u prostor, čija je šteta daleko veća od ostvarene koristi. Većinu koristi uzimaju strani investitori, dok se sve štetne posljedice ostavljaju stanovništvu i potkapacitiranim institucijama. Cijeli niz mehanizama i politika bi dosljednom primjenom mogli uspostaviti održivi balans između ekonomskog prosperiteta i zaštite okoliša, zdravlja stanovništva i očuvanja klime, ali to zahtijeva odgovorniji pristup donosilaca odluka u Bosni i Hercegovini.

-ŠEFKET KRČIĆ-
Univerzitet u Novom Pazaru

TRADICIJA BOSANSKE ETIKE - PUTOKAZ DUHOVNOG RAZVOJA DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE

Autor u ovom radu predstavlja svoje dugogodišnje teorijsko i empirijsko istraživanje kompleksne moralne problematike, koja se tiče kritičko- analitičkog sagledavanja i promišljanja višestoljetne etičke tradicije od Hasana Kafije Prušćaka do suvremenog istraživača Mensura Pravice i drugih. U pitanju je analitičko promišljanje više vjekovne kompleksne etičke tradicije Bosne i Hercegovine, koja predstavlja temelj za izgradnju demokratskog su-života u multi-etičkom prostoru na temeljnim europskim principima. U tom kontekstu Bosna u Hercegovina njeguje i razvija originalnu etiku, po čemu se, kao takva izdvaja od svih europskih država.

Milienijumska tradicija. BiH svjedoči, da ova zemlja u svojoj povijesti nikada nije ugrozila svoje susjede, nasuprot, od susjeda je bila stalno ugrožavana. Uprkos takvim okolnostima, zahvaljujući duhovnoj snazi svoje tradicije Bosna i Hercegovina je sačuvala svoju povijesnu nezavisnost i pravo na slobodu. Značajni mislioci koji su dali vrhunska velika djela iz etičke tradicije su: Prušćak, Balić, Zulfikarpašuć, Smailagić, Muminović, Šarčević, Filipović, Tanović, Žuljević, Muhić, Fuad Mujić, Muhović, Mahmutćehajić, Halilović, Neimarlija, Zgodić, Filandra, Dervišević, Dž. Hodžić, Pavica i drugi, koji svojim idejama nadmašuju tradiciju stare antičke, prosvjetiteljske volterijansko- francuske i kantovske njemačke etike kategoričkih imperativa. S druge strane, etika Bosne je kroz svoju povijest izgradila vlastiti bosanski imperativ i principe slobode. U tom kontekstu autor promišlja jedinstveni etički duh Bosne, koji su uočili i vodeći umovi suvremenog europskog misaonog diskursa. U tom smislu ojačati svijest ljudi, kroz permanentno i kritičko inkluzivno obrazovanje sa temeljima etike je stub i smisao napretka daljeg razvoja Bosne u Hercegovine. Smatram, da je prvenstveni cilj ove međunarodne znanstvene konferencije, stvaranje putokaza i smjernica za usavršavanje bosanskog društva na humanim i pravnim temeljima.

-VERNES MENZILOVIĆ-
Javna ustanova Muzej grada Zenice

TRADICIONALNI ZANATI ZENICE: STANJE, IZAZOVI I PERSPEKTIVE OČUVANJA

Tradicionalni zanati ubrajaju se među najstarije privredne aktivnosti zajednice ljudi, a njihova dugovječnost počiva na stalnom prenošenju vještina i znanja s generacije na generaciju. Iako su kroz historiju mijenjali svoju formu i društveni značaj, brojni zanati opstali su kao vrijedan segment kulturnog nasljeđa. U ovom radu predstavljamo činjenično stanje i preglednu analizu tradicionalnih zeničkih zanata, s naglaskom na njihovo historijsko utemeljenje, sadašnje stanje i perspektive budućeg razvoja kao baštinskih praksi. Posebnu pažnju posvećujemo pitanju očuvanosti zanatstva na području Zenice i okolice, grada koji je u periodu socijalizma postao simbol intenzivnog industrijskog razvoja, što je značajno utjecalo na transformaciju lokalnih zanatskih aktivnosti. Cilj rada jeste ukazati na savremene izazove i mogućnosti revitalizacije tradicionalnih zanata te ponuditi smjernice za njihovo očuvanje kao dijela materijalne i nematerijalne baštine.

-ENVER HALILOVIĆ-
Profesor emeritus, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

BOSANSKO POLITIČKO PITANJE U KONTEKSTU EVROPSKIH POLITIČKIH VRIJEDNOSTI

Pojam Evropa i pojam Bosna su višeznačenjski i veišeslojni. Postojanje bosanskog pitanja nije sporno. Nažalost svijetu i na nesreću bosansku, bosansko pitanje postoji na najteži mogući način. Bosansko pitanje nastalo je s činjenicom raspada SFRJ na jednoj strani i srpsko-hrvatskim sukobom, na drugoj strani. Srpski hegemonizam i hrvatski separatizam unutar SFRJ nisu mogli naći međusobno zadovoljavajuće rješenje. U suštini, i u jednom i u drugom slučaju, radilo se o istom, radilo se o težnji za stvaranjem homogene nacionalne države Srba i nacionalno homogene države Hrvata; homogena nacionalna država Srba trebala je obuhvatiti Srbiju, teritoriju Bosne pod kontrolom Bosanskih Srba i teritoriju Hrvatske pod kontrolom Hrvatskih Srba; homogena nacionalna država Hrvata trebala je da obuhvata Hrvatsku i teritoriju Bosne pod kontrolom Bosanskih Hrvata. Ono što su htjeli Srbi da naprave na prostorima bivše Jugoslavije na kojima su bili ustavan narod bivših jugoslavenskih republika, to su htjeli napraviti i Hrvati gdje su oni bili ustavan narod u bivšim jugoslavenskim republikama; SFRJ kao višenacionalna država nije bilo po mjeri niti Srba niti Hrvata. Činjenica je da je SFRJ bila više po mjeri Srba nego Hrvata, da je bila više srpska nego hrvatska tvorevina i stvarnost, ali ni jedna ni druga strana nisu bile zadovoljne dotadašnjim i tadašnjim njenim postojanjem, te su i jedni i drugi bili protiv nje, ali na različite načine. Legalna uključenost susjednih država, Srbije i Hrvatske, u rješavanje Bosanskog pitanja na Daytonskom mirovnom sporazumu, posebno s obzirom na obavezu potpisivanja

sporazuma o specijalnim odnosima bosanskih entiteta sa Srbijom i Hrvatskom, bitno usložnjava pitanje izgradnje suverene Bosanske države, ali sprječava i izgradnju države na evropskim građanskim principima, humanističkim političkim i pravnim vrijednostima jednakosti i ravnopravnosti građana. Etnički princip teritorijalne administrativne organizacije Bosne, nastao pod uticajem Srbije i Hrvatske, suprotstavlja njeno političko pravno uređenje političkim vrijednostima Evrope.

-DŽEVAD ZEČIĆ-

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

NACIONALNE VRIJEDNOSTI KULTURE NARODA BOSNE I HERCEGOVINE: UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI SVJETSKE KULTURE

Europske kultura kao cjeloviti način mišljenja i djelovanja temelji se u grčkoj filozofiji. » Kultura je svestrana obrazovanost i uljuđenost, a za Grke to znači tematsko znanje o prirodi i čovjeku u cjelini, što se zove filozofija.« (Danilo Pejović). Kada govorimo o europskoj kulturi, iznad svega je jasno da se ona u svim europskim zemljama razvijala na zajedničkim temeljima grčko-rimske antike koji su ostali određujući okvir te kulture i danas. Svaka pojedina nacionalna kultura već sama sobom u svojoj posebnosti nosi i značajke univerzalnosti a vrijedi i obratno. Za zajednički evropski izvor kao kategorijalni element što određuje svaku kulturu se modificira na takav način da se kultura u Bosni i Hercegovini bitno ustrojava na razmeđu Zapada i Istoka Evrope i na raskrsnici Zapada i Istoka kao Okcidenta i Orijenta. Kulturno-povijesno naslijeđe u Bosni i Hercegovini raznovrsno je i obuhvaća kulturna dobra nastala u širokom rasponu od predhistorijskih i antičkih do srednjovjekovnih, osmanskih i modernih vremena. U njegovom nastanku, zahvaljujući geografskom položaju BiH, sudjelovale su četiri velika kulturno-civilizacijska kruga: mediteranski, srednjoeuropski, bizantski i orijentalno-islamski. Posebnost kulture u BiH je ta što se njezina pismenost postepeno razvila na tri europska pisma: glagoljica, bosanska ćirilica ili bosančica, a zatim latinica i ćirilica. Ova tri pisma slijedi jedno drugo, neeuropsko pismo, a to je arapsko pismo koje je korišteno kod alhamijado književnosti. Razvijajući se na ovim temeljima bosanskohercegovačka je kultura doživjela veliki polet a time je zacrtan i opći smjer stvaralaštva za budućnost. Bosna i Hercegovina ima bogatu kulturu koja je imala veliki uticaj na ostale zemlje Balkana, a kadkad i na cijeli svijet. Ona se ispoljavala na raznim područjima ljudske djelatnosti, a uključivala je između ostalog znanost, muziku, književnost, film, likovnu i primijenjenu umjetnost, arhitekturu i kiparstvo.

-REFIK ĆATIĆ-

Prof. dr. sc. (u penziji), Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

ISTORIJSKI KONTINUITET I RAZVOJNI POTENCIJALI SAVREMENE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina predstavlja historijski, kulturni i geopolitički prostor u kojem se kroz stoljeća susreću, prepliću i nadopunjuju različite civilizacije, religije i društveni modeli. Duboko ukorijenjena tradicija, čvrsto formirana kroz višestoljetnu državnost, multikulturni identitet i društvenu otpornost, čini temelj za razumijevanje savremenih društvenih procesa. U radu se analizira historijska dinamika bosanskohercegovačkog prostora, izazovi današnjeg političkog i društvenog ustrojstva te razvojni potencijali koji proizlaze iz prirodnih resursa, ljudskog kapitala i kulturnog naslijeđa. Poseban naglasak stavljen je na mogućnosti održivog društveno-ekonomskog napretka, regionalne saradnje i jačanja institucionalne stabilnosti. Komplementarnim posmatranjem tradicije i savremenosti, rad nastoji ukazati na puteve budućeg razvoja Bosne i Hercegovine kao inkluzivnog i prosperitetnog društva. Bosna i Hercegovina predstavlja historijski, kulturni i geopolitički prostor u kojem se kroz stoljeća susreću, prepliću i nadopunjuju različite civilizacije, religije i društveni modeli. Duboko ukorijenjena tradicija, čvrsto formirana kroz višestoljetnu državnost, multikulturni identitet i društvenu otpornost, čini temelj za razumijevanje savremenih društvenih procesa. U radu se analizira historijska dinamika bosanskohercegovačkog prostora, izazovi današnjeg političkog i društvenog ustrojstva te razvojni potencijali koji proizlaze iz prirodnih resursa, ljudskog kapitala i kulturnog naslijeđa. Poseban naglasak stavljen je na mogućnosti održivog društveno-ekonomskog napretka, regionalne saradnje i jačanja institucionalne stabilnosti. Komplementarnim posmatranjem tradicije i savremenosti, rad nastoji ukazati na puteve budućeg razvoja Bosne i Hercegovine kao inkluzivnog i prosperitetnog društva.

-SABAHUDIN HADŽIALIĆ-

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

TOTALITET KREACIJE KAO PERSPEKTIVA NAPRETKA UZ ANGAŽIRANU UMJETNOST KAO ALTERNATIVU

Angažirana umjetnost kroz realizaciju multiidentiteta je perspektiva sveobuhvatnog napretka Bosne i Hercegovine. Revolucionarnost multiidentiteta ne isključuje pojedinačne identitete već inkluzivnošću realizira objedinjavanje, kroz kritičku opservaciju suočenog realiteta, najkvalitetnijih oblika svijesti i savjesti svakog od postojećih identiteta u Bosni i Hercegovini. Vladajući oblici svijesti, od tradicije uključivosti do isključivosti separacije, imaju itekakav uticaj i na umjetnost, ali njena angažiranost, kroz konstantno propitivanje i sve oblike opismenjavanja anulira negativnost usmjerenja ka budućnosti. Naime, nijedna kutura ne može opstati bez interakcije sa drugim kulturama, jer ako to ne učini, dolazi do implozije vlastitog neznanja koje svodi umjetnost i kulturu na slugu vladajuće svijesti isključivosti nauštrb snazi napretka koja se ogleda u multiidentitetu. O tome govori ovaj rad kroz ponuđene načine realizacije objedinjavajućeg multiidentiteta.

-ALEN ZEČEVIĆ-
Bošnjačka zajednica kulture

KULTURNA DRUŠTVA NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI: ISKUSTVO POVIJESTI, INSTITUCIONALNA SARADNJA I PERSPEKTIVE

Nacionalna i kulturna društva naroda Bosne i Hercegovine, sa tradicijama dužim više od jednog stoljeća, predstavljaju institucije koje, i danas, u skladu sa svojim temeljnim zadaćama oblikuju i razvijaju sve značajnije kulturne, prosvjetne i identitetske procese i vrijednosti vlastitih zajednica. Zajednički povijesni hod, etnogeneza i kulturno-tradicijsko naslijeđe uvjetovale su pojavu jednog multilateralnog, u širem evropskom civilizacijskom kontekstu i autentičnog društva, čiji habitus u kontinuitetu bosanski čovjek stoljećima ispoljava u najrazličitijim formama duhovnog, kulturnog i političkog djelovanja. Ovaj rad govori o povijesnom iskustvu, izazovima institucionalnog rada i razvoja, kao i uloge koju u procesima integriranja i afirmacije bosanskohercegovačkog društva u savremenim evropskim tokovima imaju Bošnjačka zajednica kulture, Srpsko prosvjetno i kulturno društvo "Prosvjeta", Hrvatsko kulturno društvo "Napredak" i Jevrejsko kulturno-prosvjetno i humanitarno društvo "La Benevolencia".

-MIRELA PEHILJAGIĆ-
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

USMENA PREDANJA KAO ZNAČAJAN IZVOR SPOZNAJE I OČUVANJA TRADICIJE, VJEROVANJA I KULTURALNE BAŠTINE GRADA ZENICE I NJENE OKOLINE

Rad ima za cilj da ukaže na veliki značaj očuvanja i zapisivanja narodnih predaja i legendi u okviru usmene književnosti na primjeru grada Zenice i njene okoline, koji u sebi sadrže značajne informacije o kolektivnoj memoriji, identitetu i historiji mjesta koje često, nažalost, nisu zabilježene u pisanom obliku. Kroz analizu konkretnih predaja prikupljenih s terena u zeničkim naseljenim mjestima, rad prikazuje tri tematske kategorije predaja: etiološke (o porijeklu imena mjesta, geografskih obilježja), historijske (o događajima, ljudima, sudbinama), te mitsko-povijesne / legendarne (s elementima mitova, nadnaravnog, lokalnih vjerovanja). Kroz primjere predaja, uvidamo kako usmeno predajna građa, uz pažljivu folklorističku i historijsku metodologiju, može značajno dopuniti, nadopuniti ili rekonstruirati lokalnu prošlost, naročito u kontekstima gdje pisani izvori nedostaju ili su nepotpuni. One doprinose interdisciplinarnom pristupu: kombinacija folkloristike, etnologije, antropologije i historiografije omogućava dublje razumijevanje društvene i kulturne dinamike zajednice. Usmene predaje također služe kao živa baština, nisu statični artefakti, nego se prenose, preoblikuju, reinterpreteraju kroz generacije; time pokazuju kako kultura i identitet zajednice evoluiraju.

-ČAZIM HADŽIMEJLIĆ-

Akademija likovnih umjetnosti Univerziteta u Sarajevu

KULTURA TESAVVUFA I DRUŠTVENE VRIJEDNOSTI U BOSANSKO-HERCEGOVAČKOJ TRADICIJI

Tesavvuf, kao duboko ukorijenjena duhovna tradicija Bosne i Hercegovine, oblikovao je kroz stoljeća specifičan kulturni i društveni pejzaž ovoga prostora. Djelovanje tekija, derviških redova i učitelja tesavvufa ostavilo je vidljiv trag u formiranju etičkih vrijednosti, društvene kohezije i međuljudskih odnosa zasnovanih na skromnosti, toleranciji i poštovanju različitosti. U radu se razmatraju ključni aspekti tesavvufske kulture – od prenošenja znanja i duhovnih praksi, preko rukopisne i umjetničke tradicije, do njenog utjecaja na svakodnevni život i kulturnu memoriju zajednice. Posebna pažnja posvećena je tesavvufu kao integrativnoj snazi koja je, u višekonfesionalnom i multietničkom ambijentu Bosne i Hercegovine, doprinijela izgradnji modela koegzistencije i društvene solidarnosti. Analiza pokazuje da elementi tesavvufskog nasljeđa, iako historijski formirani, ostaju relevantni za savremeno promišljanje identiteta i za artikulaciju humanističkih vrijednosti potrebnih za održiv društveni razvoj Bosne i Hercegovine.

-JAŠIĆ MIDHAT¹, MUAMER MANDRA², BENJAMIN ČAUŠEVIĆ²-

Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli¹

Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica²

TRADICIONALNA BOSANSKOHERCEGOVAČKA PREHRANA KAO ADAPTIRANI MODEL MEDITERANSKE DIJETE – JAVNOZDRAVSTVENI POTENCIJAL

Tradicionalna bosanskohercegovačka prehrana, bogata sezonskim povrćem, mahunarkama, žitaricama, fermentiranim mliječnim proizvodima te unosom crvenog mesa, dijelom odražava principe mediteranske dijetete. Međutim, modernizacija prehrambenih navika rezultirala je povećanom potrošnjom industrijske hrane, zasićenih masti i soli, što doprinosi većem riziku od kardiovaskularnih i metaboličkih bolesti. S obzirom na dokazanu učinkovitost mediteranskog modela u prevenciji kroničnih bolesti, postoji potencijal za razvoj adaptiranog modela mediteranske dijetete specifičnog za Bosnu i Hercegovinu, uz oslanjanje na kulturne i gastronomske posebnosti. Cilj ovog rada je analizirati elemente tradicionalne bosanskohercegovačke prehrane, identificirati mogućnosti njihove prilagodbe principima mediteranske dijetete, te evaluirati potencijal ovakvog adaptiranog modela za javno zdravstvo, uključujući smanjenje troškova zdravstvene zaštite i unapređenje kvalitete života stanovništva.

Provedena je kvalitativna analiza relevantne literature o mediteranskoj prehrani, tradicionalnim prehrambenim obrascima u Bosni i Hercegovini i njihovom uticaju na zdravlje. Analiza je pokazala da tradicionalna bosanskohercegovačka prehrana sadrži brojne elemente kompatibilne s mediteranskim prehrambenim okvirom, uključujući visok unos povrća, mahunarki, integralnih žitarica i fermentiranih proizvoda. Međutim, uočena je potreba za smanjenjem konzumacije bijelog hljeba, pržene hrane i crvenog mesa, te za povećanjem unosa maslinovog ulja, ribe i svježeg voća. Adaptirani model pokazuje

potencijal da smanji teret kardiometaboličkih bolesti, što može rezultirati značajnim smanjenjem troškova javnog zdravstva kroz manju učestalost hipertenzije, dijabetesa tipa 2 i bolesti srca. Preporučene intervencije uključuju: postupnu zamjenu zasićenih masti maslinovim uljem, veći unos ribe (barem 2 puta sedmično), orašastih plodova i svježeg voća, smanjenje prženja, povećanje upotrebe integralnih žitarica, valorizaciju autohtonih jela koja se već uklapaju u mediteranski model (npr. bosanski lonac, dolme). Implementacija modela zahtijeva sistematsku edukaciju putem škola, domova zdravlja, medija i zajednice, kao i razvoj nacionalnih nutritivnih smjernica koje promoviraju kulturno prihvatljive i ekonomski održive prehrane obrasce. Adaptirani model mediteranske dijeta zasnovan na tradicionalnoj bosanskohercegovačkoj prehrani predstavlja održiv i kulturno prihvatljiv pristup poboljšanju javnog zdravlja. Integracija ovakvog modela može doprinijeti smanjenju incidencije kroničnih bolesti, optimizaciji troškova zdravstvene zaštite te unapređenju kvalitete života stanovništva. Dalja istraživanja i edukativne strategije ključni su za uspješnu implementaciju.

-HAZIM BEGAGIĆ-

Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici

IZMEĐU CENTRALIZACIJE I FRAGMENTACIJE: TRANSFORMACIJE INSTITUCIONALNOG OKVIRA KULTURNE PRODUKCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI OD SOCIJALISTIČKE ERE DO ETNONACIONALNOG PORETKA

Kulturna produkcija u Bosni i Hercegovini tokom socijalističke ere razvijala se unutar jasno strukturisanog i stabilnog institucionalnog okvira, oblikovanog idejom univerzalnih vrijednosti i kulturnog razvoja kao javnog dobra dostupnog svim građanima. Centralizirani modeli upravljanja omogućavali su strateško planiranje, kontinuirano finansiranje i profesionalizaciju kulturnih institucija, što je stvorilo trajne temelje šire umjetničke scene i jedinstvenog kulturnog prostora. Međutim, poslijeratna transformacija političkog sistema, obilježena izraženom etnomrežnom fragmentacijom i disperziranim nadležnostima, uz potpuno marginaliziranje nacionalne razine, rezultirala je dubokom decentralizacijom kulturne politike. Taj novi okvir proizvodi nesigurnost, konkurentske nadležnosti i odsustvo koherentnih kulturnorazvojnih strategija, što otežava funkcionisanje produkcijskih struktura i ograničava njihov društveni domet. U izlaganju bi se analizirale i predstavile ključne razlike između ova dva modela, s naglaskom na to kako historijski institucionalni nasljeđeni obrasci mogu poslužiti kao polazište za promišljanje održive i inkluzivne kulturne politike u budućnosti Bosne i Hercegovine.